

УДК 811. 161. 2'373

Гуз О.П.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ІСПАНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ КОЛЬОРУ

Анотація. У статті розглянуто фразеологізми сучасної іспанської мови, у структурі яких присутні назви кольорів, а саме колірної тріади «білий – чорний – червоний». Проаналізовано основні підходи та положення про колір як одного з основних компонентів культури. Виявлено, що фразеологізми з компонентом кольорів «білий», «чорний», «червоний», як правило, виражають негативну конотацію. Встановлено, що фразеологічні одиниці, до складу яких входять кольороназви, несуть інформацію про культурні норми країни, відображають світоглядні установки іспанців та передають основні характеристики людського буття. Доведено, що фразеологічний фонд іспанської мови активно поповнюється кольоролексемами, які є невід'ємною частиною матеріального світу людини.

Ключові слова: колір, фразеологічні одиниці, колороніми, мовна картина світу, білий, чорний, червоний кольори.

Huz O.P.

Eastern European National University named after Lesya Ukrainka

SPANISH PHRASEOLOGY WITH COLOR COMPONENT

Summary. The article is concerned with modern Spanish language phraseologisms in the structure of which there is so-called color triad of "white - black - red". It touches upon the issue of the main approaches and colors provision as one of the main components of culture. It is reported that phraseologisms with a component of "white", "black", "red" colors, typically express a negative connotation. According to the article phraseological units, which include color names carry information about the cultural norms of the country, reflect the ideological settings of the Spaniards and provides the basic characteristics of human existence. Much attention is given to the phraseological fund of the Spanish language which is actively replenished with color-lexemes, which are an integral part of the material world of man.

Keywords: color, phraseological units, the language picture of the world, white, black, red colors.

Постановка проблеми. Колір є одним із концептів культури, що має багатосистемну, багаторівневу структуру, переплетену з іншими концептами і ознаками. За ним стоїть світ образів, метафор, система соціальних відносин. Це – мова, що співвідноситься з простором і часом, і саме тому, він відіграє таку важливу роль в житті людини. Як зазначає О.Г. Симонова, кольори, які існують в природі, знаходять своє безпосереднє відображення не лише в культурі, але й в мовній системі. Колірні складові різних мов можуть суттєво відрізнятися одна від одної, перш за все це пояснюється тим, що колористична мова відображає колірні традиції того чи іншого етносу, які формуються в різних історичних і географічних умовах [10, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогоднішній день у своїх наукових доробках учені оперують різними термінами для позначення колірної лексики, серед яких найбільш

уживаними й прийнятними є «кольороназва», «колоронім», «колоратив», «кольоролексема». Набуваючи словесної форми, колірний образ стає предметом вивчення таких наук, як філологія, лінгвістика, лінгвокультурологія, мовознавство, перекладознавство та інших. Це підтверджується численними науковими публікаціями, які присвячені дослідженню кольору у складі фразеологічних одиниць, серед яких найбільш цікавими і значимими є роботи таких лінгвістів, як О.В. Астахової, Б.О. Базими, М.А. Боквої, П.М. Бородіної, В.Г. Гака, І.І. Гуменюк, Ю.В. Лопаревої, М.А. Маслової, О.Г. Симонової, Н.М. Фірсової, Р.М. Фрумкіної та інших. У наш час про себе заявила також ціла плеяда іспанських вчених (Л. Руїс Гурільо, М. Гарсія-Пахе, Г. Корпас Пастор), які своєю діяльністю довели що іспанська фразеологія володіє великим потенціалом. У статтях іспанських дослідників Крістіана Рубіо, А. Уртадо Албір, Саборіо Баха-

рано та інших досліджуються питання, пов'язані із способами перекладу фразеологізмів або ідіом, що містять кольороназви.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Фразеологізми з компонентом кольору представляють великий пласт у фонді фразеологізмів іспанської мови, і, на наш погляд, вимагають додаткового вивчення. Актуальність нашої наукової розвідки, яка носить лінгвокультурологічний характер, зумовлена зростаючим інтересом сучасних як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістичних досліджень до фразеологічної семантики з компонентом кольору, до проблеми фразеологічної картини світу, завдяки якій ми можемо познайомитися з культурою, традиціями та менталітетом певного народу.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є визначення особливостей іспанських прикметників кольору (*negro* «чорний», *blanco* «білий», *rojo* «червоний») як невід'ємних складових фразеологічних одиниць.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання наступних завдань: 1) висвітлити основні віхи актуальних напрямків вивчення фразеології; 2) провести компонентний аналіз кольоролексем, виявлених в іспанських фразеологічних одиницях; 3) розглянути особливості функціонування колоронімів у структурі фразеологічних утворень на матеріалі трьох базових кольорів іспанської мови, а саме білого, чорного і червоного.

Предметом нашого дослідження є фразеологічні одиниці з компонентом кольору в іспанській мові.

Виклад основного матеріалу. З давніх-давен у того чи іншого народу складається певна гама улюблених кольорів. Формуючись впродовж історичного розвитку країни та її нації, кольори набувають риси національного характеру й темпераменту народу, навколишньої природи, клімату. О.В. Астахова вважає, що колір відображає соціальний та історичний досвід, певні періоди в розвитку країни, конкретні події. Колір – універсальна категорія, проте в кожній лінгвокультурі ця категорія має свою специфіку, характерну особливість [1, с. 143]. Ще здавна колористика відігравала надзвичайно важливу роль в житті та світогляді людей. Колір займав значне місце у формуванні системи народних уявлень, культури та в сприйнятті всього навколишнього світу, ототожнювався також із життєво значущими речами, подіями та загальним психологічним станом [4, с. 134].

У кожній культурі існує свій особливий набір кольорів – «основні кольори». В європейській культурі найчастіше до «основних кольорів» відносять білий, чорний, червоний, синій, зелений, жовтий і фіолетовий, хоча цей список може змінюватися залежно від культури конкретного європейського народу [2, с. 29]. Колірна картина світу утворюється в залежності від особливостей колірного відчуття тієї чи іншої культури і відображається у ментальності кожного окремого індивідуума. Колір – це одна з унікальних категорій культури, яка фіксує інформацію про колорит навколишньої природи, про своєрідність історичного розвитку народу, про взаємодію різних етнічних традицій й особливостей художнього бачення світу [9, с. 110]. Дослідники символі-

ки кольору вважають, що розуміння кольору, а також пов'язані з ним асоціації, ґрунтуються на віковичних традиціях певного етносу. Як зазначає О.В. Астахова, колір – це один з ключових концептів культури. За ним стоїть світ образів, метафор, система ціннісних установок, соціальних відносин. Колір – це образ, символ, що співвідноситься з простором і часом. Він має зв'язок зі стихією і природою, з такими поняттями, як щастя, горе, любов, краса, життя, смерть. Цей концепт відіграє роль соціального параметру, відображає естетичні і моральні цінності, включає в себе можливості як логічного, так чуттєво-образного пізнання країни. Колір як засіб відображення присутній в масовій свідомості і на підсвідомому рівні, у символіці й міфологемах, у художніх та філософських творах [1, с. 142].

Загальновідомим є те, що основною одиницею фразеології є фразеологічна одиниця (ФО), під якою розуміється відносно стійка структурно-семантична єдність лексико-граматичних утворень, що характеризуються стійкістю словникового складу, експресивністю та відтворюваністю, що має свою семантику, яка відрізняється від семантики повнозначного слова: фразеологізми є семантично багатшими від окремих слів вільного вживання [3, с. 9]. Саме колірне сприйняття світу знайшло своє відображення у фразеологічних одиницях, які є невід'ємною частиною мовної картини світу. Фразеологізми володіють значною комунікативною цінністю, в них дуже яскраво відображена матеріальна й духовна культури нації. На думку В.А. Маслової, фразеологічний фонд мови – це цінне джерело інформації про культуру і менталітет народу, в них, нібито, законсервовані уявлення народу про міфи, звичаї, обряди, ритуали, звички, мораль, поведінку [8, с. 43]. Завдяки фразеології, а особливо ідіоматиці, ми маємо змогу проникнути в далеке минуле не лише мови, але й історії та культури її носіїв. Говорячи про «минуле», ми маємо на увазі факт збереження у складі фразеології слів і словосполучень, які вийшли з ужитку і синтаксичних структур, які не зустрічаються у сучасному довільному синтаксисі [11, с. 58]. Фразеологізми як цінний матеріал для дослідження свідомості носіїв мови якнайяскравіше відображають специфіку сприйняття ними світу. Фразеологічна система володіє найбільшим лінгвокультурологічним потенціалом, оскільки в мові закріплюються і фразеологізуються саме ті образні вислови, які асоціюються з культурно-національними еталопами, стереотипами, міфологемами, і які під час вживання в мові відтворюють характерні особливості для тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти [5, с. 35]. Фразеологічні утворення роблять нашу мову більш виразною і багатшою. Завдяки їм ми маємо змогу точно, емко, більш емоційно виражати іронію, біль, радість, насмішку, своє ставлення до того, що відбувається навколо нас.

Фразеологічні одиниці утворюються в мовленні і відображають ті явища і предмети, що безпосередньо оточують людей; люди, натомість, надають їм тих чи інших характеристик, в тому числі ознак за кольором. Отже, цілком законо-мірно, що у деяких фразеологізмах, які у виразності, емоційно забарвлюють образність в мовленні, саме колір є складовою частиною. Колір

допомагає створити яскраві зорові образи з сухих абстракцій, що робить мовлення барвистим, соковитим та емоційно насиченим [7, с. 425].

Є країни, образ яких сприймається крізь призму кольору. Іспанія – найяскравіший тому приклад. У створенні образу Іспанії колір бере активну участь як засіб пізнання і осмислення картини світу. Фіксує унікальну інформацію про навколишню природу, своєрідність етнічного шляху народу, його національних традицій, особливостях художнього бачення тощо. Дослідження показали, що в іспанській мові найбільш активними та продуктивними прикметниками в утворенні фразеологічних одиниць з елементом кольору є такі кольори, як білий, чорний та червоний. Менш частотними кольорами є зелений, жовтий, синій та інші. Від навколишньої природи, від темпераменту іспанського народу, їх звичаїв та традицій, естетичних норм та релігійних переконань залежить наявність того чи іншого кольору в іспанському костюмі й предметах побуту, у творах мистецтва, а також у вживанні кольору в мові [9, с. 110].

Ми поділяємо думку І.А. Лягіної про те, що входячи до складу фразеологізмів, назви кольорів у деяких випадках втрачають своє первинне значення (ознака кольору) і набувають зовсім інших семантичних відтінків. У певних ФО можна виокремити значення компонента, в інших же це неможливо, бо взаємодія всіх компонентів фразеологізму породжує його значення. Семантика кожного з компонентів по-різному виявляється в різних типах ФО [7, с. 426].

Умовно кольори можна розрізнити з переважно позитивним та негативним символічним значенням. Фразеологізми, як мовні одиниці, відображають специфіку світосприйняття певного народу. І саме тому в іспанській мові позитивного або негативного символічного значення набувають різні кольори. Треба зазначити той факт, що емоції, які мають колірну характеристику в іспанській фразеології (острах, сум, злість, сором тощо) є виключно негативними, тоді як людські якості можуть бути як позитивними, так і негативними. Однією з причин широкого вживання кольороназв у фразеологічних одиницях з негативним оцінним значенням є стратегія евфемізації, бажання уникнути безпосередньої назви негативних явищ, зокрема негативних якостей, притаманних людині або негативних емоцій [6, с. 131].

В іспанській мові кольороназви із значенням «білий», як і в інших мовах, утворилися внаслідок кольору снігу, паперу й молока. Досить часто історія, побут, культура й дух народу відображається у фразеологічних одиницях з прикметником «білий». З давніх часів білий колір викликав відчуття чистоти, вважався символом любові, радості, щастя, краси, добродійності, цнотливості, незаплямованості та спокою. Він асоціюється з денним світлом, з ним пов'язані уявлення про загальноприйняте, законне, дійсне. В християнській традиції біле означає світло, що йде від Бога. В білому одязі зображені ангели, святі, проповідники. Білий колір є ахроматичним і має значний емоційний та експресивний вплив на людський когнітивний процес. Білий колір – це саме втілення досконалості. Як підтвердження цього, можуть слугувати приклади наступних

фразеологізмів: *blanco como la nieve* – білий як сніг; *blanco como el papel* – білий як папір; *más claro que el agua* – ясно як білий день; *blancas como las novilladas vírgenes, las doncellas* – білий як цнотлива наречена; *blanco como la verdad* – свята правда; *blanco como el Jasmín* – білий як жасмін; *caballero de punta en blanco* – благородна людина. Кольороназва *blanco y en botella* з'явилася в іспанській мові відносно нещодавно і стала досить активно вживатися у розмовній мові із значенням «очевидно», «ясно як день». Стійкі утворення з лексемою «білий», як правило, передають значення очевидності, достовірності, чистоти: *conocersele a uno una cosa en lo blanco de los ojos* – бачити наскрізь когось; *firmar en blanco* – надати свободу дій, карт бланш комусь; *votar en blanco* – утриматися від голосування, залишити виборчий бюлетень незаповненим.

В іспанській мові лексема «білий» вживається переважно з позитивним значенням, проте, білий колір може отримувати і протилежну конотацію. За своєю природою він немов би поглинає, нейтралізує всі інші кольори і співвідноситься з порожнечою, безтілесністю, льодяним мовчанням і врешті решт – зі смертю, таким чином фразеологізмам надаючи негативного значення. Прослідкуємо це на прикладах: *el mirlo blanco* – біла ворона; *errar uno el blanco* – схибитися; *estar en blanco* – нічого не знати, бути повним невіглахом; *servar de blanco* – бути предметом пліток; *pisar en blanco* – принижувати когось; *no distinguir lo blanco de lo negro* – не розрізнити біле від чорного; *estar blanco como un difunto (como un cadaver, como el marmol)* – бути блідим як смерть, як труп; *estar sin blanca* – бути без грошей; *salir en blanco* – засмучуватися, зірватися про справу; *pasar la noche en blanco* – страждати від безсоння; *quedarse en blanco* – залишитися ні з чим, з носом. Прикметник «білий» також може використовуватися для позначення та інтенсифікації негативних емоцій та стану (ревності, страх, простодушність, надмірна довірливість): *estar blanco de miedo* – побіліти від страху; *páginas en blanco* – повна наївність.

Абсолютною протилежністю білого кольору є чорний. Переважно чорний колір має негативне значення, він часто асоціюється з порожнечою, песимізмом, горем, злом, таємністю, скорботою, страхом, має конотацію ненависті, смутку, смерті. Загалом чорний колір передає пригнічений емоційний стан людини, позначає поняття, котрі мають погані властивості, якості, призначення, заслуговують на осуд, викликають несхвалення, щось заперечують. Загальновідомо, що чорний колір поглинає й вбирає в себе, ліквідує всі кольори спектру. Це колір небуття і хаосу, порожнечі і повної відсутності світла і будь-якого кольорного сприйняття. Чорний колір є символом гриху, усього неіснуючого й порівнюється з темрявою, ніччю, з усім, що суперечить істині. Він тісно пов'язаний з поняттям самотності, невіддільним від меланхолії й часто супроводжується відчуттям страху до життя та відчаєм, а також потребою до самотності.

Чорний колір служить для опису цілого ряду негативних якостей людини, приміром, таких як віроломство, зрада: *más negro que el alma de Judas* – зрадник, негідник; *más negro que el*

hambre – темна особа, негідник; *negro como la pena* – негідник, підлотник; *ave negra* – клязник. Багато емоційних станів та відчуттів людини можуть бути виражені через чорний колір: *verlo todo negro* – бачити все в чорному кольорі; *bilis negra* – чорна меланхолія; *poner a alguien negro* – вивести когось з себе; *estar negro con* – бути похмурим; *suerte negra* – важка доля; *venirle la negra a uno* – прийшла біда, відкривай ворота; *sobre negro no hay tintura* – горбатого могила виправить; *ponerle negro a uno* – сердити когось, роздратовувати, образити; *estar de un humor negro* – бути пригніченим, подавленим; *estar más negro que la muerte* – бути надто понурим; *leyenda negra* – безпідставне судження, негативна думка про щось або когось; *bestia negra* – предмет ненависті; *tener la sombra negra* – бути нещасним, невезучим; *estorbar lo negro* – не вміти читати, бути неграмотним; *ésa es (la) más negra (ésa sí que es negra)* – Оце невдача! Завдання не з легких!; *tocarle a uno la negra* – зазнавати період невдач; *ponerse negra una cosa* – справи можуть скласти кепсько; *tener uno la negra* – переживати чорну смугу у житті; *punto negro* – негативний момент виступу, діяльності. Наведені приклади доводять ще раз, що чорний колір – це колір, який несе в собі завжди негативне забарвлення.

Червоний колір, який є для іспанців дуже значущим кольором, перш за все асоціюється з вогнем і кров'ю: *rojo como sangre* (червоний, як кров). Його символічні значення є різноманітними і навіть, мають протиріччя. Червоне символізує красу, любов, повноту життя, а з іншого боку ворожнечу, помсту, війну, сором, гнів і т. д. Порівнюючи з іншими кольорами, червоний вирізняється своєю красою, яскравістю й насиченістю. Ці його властивості є ключовими та визначальними в утворенні фразеологізмів. Червоний є основним геральдичним кольором. На прапорі Іспанії він символізує бунт, революцію, боротьбу. У Стародавньому Римі червоний символізував божественність. Це колір патриціїв, імператорів, знаті. В примітивних релігіях він мав всі типи

значень життя й смерті; для християн червоний пов'язаний зі сприйняттям Святого Духа, Трійці, з іншого боку, з полум'ям пекла, сатанинським вогнем, гріхом, підступністю та злочинном. Червоний діє на людину збудливо, хвилююче, а деяких він просто дратує. Кольороназва «червоний» має дуже сильну енергетику, якою володіє іспанський етнос. Він викликає завжди сильні почуття та емоції. Наприклад, усім відома іспанська корида, в якій червоний колір відіграє одну з провідних ролей, надихнула іспанців до вживання його в мові для передачі таких душевних станів людини, як гнів, лють, сором: *al rojo vivo* – розлютити вкрай когось; *al rojo blanco* – довести до кипіння (від гніву); *estar al rojo* – розсердитись; *ponerse rojo* – почервоніти від люті; *más rojo que el fuego (sol)* – розпалитися; *rojo como una guinda (amapola, un tomate, un pimiento, una acerola)* – стати червоним від сорому як вишня (мак, помідор, перець, глід). Як бачимо, червоний колір у наведених прикладах вживається для відтворення максимального ступеня інтенсивності емоції. У складі більшості ФО червоний колір вживається у порівняльних зворотах.

Висновки і пропозиції. Отже, наукове дослідження свідчить про те, що у фразеологізмах найяскравіше відбита національна своєрідність мови, що лексеми на позначення кольорів активно використовуються у складі ФО для позначення різних життєвих ситуацій, моральних якостей, національного духу, поведінки та емоційних станів людини. У нашій науковій розвідці ми розглянули три кольори: білий, чорний і червоний, які мають найбільшу продуктивність в утворенні ФО здебільшого з негативною конотацією. Як відомо, що саме негативні явища викликають у людській психіці найсильніші та найінтенсивніші емоції та реакції, що відповідно не може не знайти свого відображення в мові, особливо у фразеології.

Подальшу перспективу розвідки вбачаємо в зіставному аналізі українських та іспанських фразеологізмів, які мають у своєму компонентно-му складі колороніми.

Список літератури:

1. Астахова Е.В. Цвет в образе Испании. *Вестник МГИМО Университета*. 2012. № 3. С. 142–147.
2. Базыма Б.А. Цвет и психика : монографія. Харьков : Издво ХГАК, 2001. 172 с.
3. Бокова П.М. Символика кольору в іспанській фразеології (перекладацький аспект). *Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук праць / відп. ред. Н.М. Корбозерова*. Київ : Вид. центр НЛУ, 2013. Вип. 30. С. 8–13.
4. Воехевич А.І. Колір в іспанських фразеологізмах у перекладацькому аспекті. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. Кн. 1. С. 133–136.
5. Давидович М.С., Ковальчук І.С. Значення та роль колоронімів у фразеологічному фонді англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Сер. Філологія*. 2017. № 31, том 3. С. 35–37.
6. Лопарева Ю.В. Внутренний мир человека сквозь призму цвета (на материале фразеологизмов испанского языка). *Вестник ВГУ. Сер. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2010. № 2. С. 129–131.
7. Лягіна І.А. Колороніми у структурі англійських фразеологізмів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна*. 2010. Вип. 13. С. 425–429.
8. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2001. 208 с.
9. Охрицкая Н.М. Лингвокультурологический аспект цветоименований в испанских фразеологизмах. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2010. № 29(210). С. 11–115.
10. Симонова Е.Г. Имплицированное цветообозначение в современном немецком языке : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : 10.02.04. Нижний Новгород, 2007. 19 с.
11. Черданцева Т.З. Идиоматика и культура. *Вопросы языкознания*. 1996. № 1. С. 58–70.
12. Испанско-русский фразеологический словарь: 30000 фразеологических единиц / Левинтова Э.И., Вольф Е.М., Мовшович Н.А., Будницкая И.А. Москва : Русский язык, 1985. 1080 с.